

Приложение №1 к ООП СОО МБОУ «СОШ №3 с. Ножай-Юрт»

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Чеченской Республики
МУ «Отдел образования Ножай-Юртовского муниципального района»
МБОУ «СОШ №3 с. Ножай-Юрт»

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (чеченская) литература»

для обучающихся 10– 11 классов

с. Ножай-Юрт 2023г.

Нохчийн литературин 10– 11-чуй классашна лерина программа

ДОВЗИЙТАРАН КЕХАТ

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахъано хьелаш кхуллу цуьнан Іалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похІмаш кхио а, коьрта гІиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзІан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гІиллакхе-этикин а кхиаран тІегІа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьІна а девзаш, литература Іаморо шегяхь къонахчун амал кхийайой а хууш, шен дуйненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамІаш а, предметан чулацам а, программин хІора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал арахьарчу гІуллакхдаран план а.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггар эвсаре гІирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гІиллакхе амал, кхоллараллин похІма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхьене къоман исторически зераш дІакховдорехь а. Билгал йолу Іалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тІекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догІуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорІан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тІекхиарехь а, шеца иза Іалашйарехь а шатайпана эстетикин гІирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Іамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дІахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Іаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин шатайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гІуллакхдар а долу, йозанан къамелан гІуллакхдар ду; нохчийн литература тІехьажийна йу Іилманан агІонхьара дуйне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйакхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуйций хайтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгІа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хІуманан кеп хІотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула

кхочушхуьлу тӀаьхьенера тӀаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культуринь оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дӀакховдор.

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ӀАМОРАН ӀАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Ӏаморо кхочушийн йеза роӀера Ӏалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агӀонхьара кхетап болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукьара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.

- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схьайогӀу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Ӏаморан кха тӀе ваккхар, къоман культурин тӀаьхьалонна йукьавалор.

- къоначу тӀаьхьенехь дӀайахначуй, карарчуй, йогӀур йолчуй заманийн уьйр ларийан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жьопалле хилар кхоллар;

- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегяхь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхийар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тӀехьажийна роӀера хьесапаш кхочушдан:

- тӀаьхьенера тӀаьхьене историко-культурни, оьздангаллин, гӀиллакхийн мехаллаш дӀакховдоран хьокьехь ненан меттан нохчийн литературин маӀӀнех кхетар;

- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синьоьздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оьздангаллин а маӀӀна билгалдаккхар; йешначун хьокьехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;

- Ӏер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

- шен мукьачу хенахь йешарна ханна план хӀоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;

- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дӀалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукьараллин а йукьаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хӀоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукьарчу дешаран программы буха тӀехь, иза лерина йу дешаран 134 сахьтана (10 кл. – 68 с., 11 кл. – 66 с.).

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукьалоцу литературин говзарийн а, церан авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «XX-чу бӀешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература»,

«XX-чу бешеран шолгачу эхан нохчийн литература», «XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

10 КЛАСС

XX-чу бешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература

Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагалла» роман.

Мамакаев М.А. Стихотворенеш «Пулгаша а дуйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош).

Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд».

Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский».

Эдилов X-М.Э. Поэма «Сийлаха».

XX-чу бешеран шолгачу эхан нохчийн литература

Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со ...».

Яралиев Ю.С-I. Стихотворенеш «Гиллакх», «Лулахо, ладогал цкъа...».

Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш».

Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха».

Эльсанов И.И. Повесть «Цегачу декхнийн боьлак».

Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана».

XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература

Яшуркаев С.С-I. Стихотворенеш «Самах ду, генах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш».

Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «Воггура воккха стаг», «Кхийра кхаба».

Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахь, Нохчийчоь».

11 КЛАСС

Довзийтар

XX -чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XX -чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XXI -чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар.

Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ).

Сюжетах а, композицих а кхетамбалар. Драматурги.

XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература

Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош.

Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеха буйсанаш» роман.

Ахматова Раисин «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма.

Сулейманов Ахьмадан «Берд», «Дог дохден це» стихотворени. «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш.

XX-чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература

Арсанукаев Шайхин «Весет», «Нагахь хьан гIо оьшуш» стихотворенеш. «Гиний шуна?» стихотворени. «Дицдина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. «Нийсонна гимн» стихотворени.

Рашидов Шаидан «Баланах дуьзна дог» стихотворени. «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма.

Гацаев Саъидан «Йише Маржане», «Хабий хъуна, Фирдоуси стихотворенеш. «Хатта хъайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш. «Хийла нохчийн кІант», «БІаьсте хир йу- бІаьсте, бІаьсте!..» стихотворенеш.

Ахмадов Мусан «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатиин барз ма бохабелахь» повесть.

Дикаев Мохьмадан «Нохчийн хІусам», «Стегаг цІе», «Суна лаба» стихотворенеш

Бексултанов Мусан «Іаьржа бІаьрг», «Хьалхара парта», «Корталин Хантоти» дийцарш.

Шайхиев Іалвадин «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть.

Алиев Папуран «Кьонахийн зама», «ХІун лозу хьан, Нохчийчов?» стихотворенеш. «Кьонахе», «ДоІа» стихотворенеш.

XXI-чу бІешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература

Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне».

Кхечу къаьмнийн литература

Александр Казбегин «Элиса» повесть

Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ», «ТІуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворенеш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

Корьтачу школехь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Іамор хьажийна ду дешархой роІера личностни а, метапредметни а, предметни жамІашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамІаш корьтачу йукьарчу дешаран тІегІанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дІабахьарца. Болх дІабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синьобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догІуш ма-хиллара. И мехаллаш йукьараллин бакьонаша къобалийна тІе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамІаш корьтачу йукьарчу дешаран тІегІанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллах пайда а обьцуш, куьйгалла а хилла дІахІитта, шайн гІуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тІехь кхетош-кхиоран гІуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декьахь а:

• гражданаьлла кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш а, цуьннан бакьонаш а кхочушйан кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; доьзалан, йукьарчу корьтачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар; цхьана а кепара эскремизм, дискриминаци тІецалацар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дІалоцучу меттигах кхетах хилар; гражданинан корьтачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале норманаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана

Гуллакхдар нахаца цхъаьна дан хууш хилар, дешархой шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гуллакхаллехь (волонтералла, нахана го дар,) дакъа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукъараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Iамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хIума хеташ хилар: Илманан, искусствон, спортан, технологин, тIеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Iаламан тIаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар, синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа обшучохь а, обздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукъараллица а маьрша, жопалле хилар.

- **синьобздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тIеIаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллехь кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьIне хетар, тайп-тайпанчу искусствощкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллехь кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хIума йаар, гигиена ларйар, садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хIуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегIан а, синан а могошалла талхош йолу хIуманаш цалелор; кхерамазаллин бакьонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакьонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Iаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а обшучу, кхин дIа а шен Iалашонашка дIаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шагехь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гIалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гIалаташ тIелаца хаар, уьш нисдан хьажар.

- **къинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахIиттийна декъарш кхочушдан Iалашонца жигара дакъалацар (добзалехь, гIалин, кIоштан йукъардешаран дешаран организацехь), йукъараллин а, технологически а гуллакх а, болх а дIаболо, дIахIотто хаар, тайп-тайпана гуллакхаллин план хIотто а, иза кхочушйан а Iамар, тайп-тайпана къинхьегаман корматаллаш Iамор, корматаллин йукъараллехь дIатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Iаламан а, Илманийн а хааршна тIе а тевжаш, гонахьарчу Iаламан хьокъехь хьалхахIуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Iаламан пайдехь хин долу гуллакхаш дIадахьа план хIоттор, экологин культурин тIегIа лакхадаккхар, экологин кIорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахьара Iалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Iаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зIе

латтош волу гражданинан маъйна довзар, экологин хъежамашна лерина г'уллакхаллехъ жигара дакъалацар.

- **Илманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Илманан системехъ адам а, Иалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хъежамашна те а тевжаш, адаман Иаламца а, йукъараллица а йолу з'енаш а, дуъне довзаран г'ирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Иамар, талламийн зерийн ойлайар, талламаш ша а, коллективана а йукъахъ д'абахъар.

Йукъараллин а, Иаламан а хийцалучу хъелашна дешархо марзварехъ кхачойеш йолу личностни жам'аш:

добшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хъаьжжана, йукъараллехъ леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахъ, йукъараллашкахъ а, цу хъокъехъ доьзалехъ нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцчу хъелашкахъ, кхечеран зерашна, хааршна вилина хиларца добшучаьргахъ з'е латторан хъуьнар хилар;

билгалдоцчу хъелашкахъ, шен компетенцин т'ег'а лакхадаккхаран хъуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдархъама практически г'уллакхехула а, цуьнца цхъаьна кхечу адамашка а хъоьжуш Иамар, церан керлачу хааршна т'екхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхъаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектх, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитх кхетар, шен компетенцин т'ег'а довзар, шен кхиаран план х'отто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, ч'аг'деллачу кхиаран концепцин декъехъ болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Иаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахъарчу Иаламан бечу т'е'аткъамна чот а йеш, Иалашонашна т'екхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен г'уллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахъ стрессийн ситуацешкахъ боха ца боха Иамор, хуьлучу хийцамийн а, церан т'аьхъенех нийса мах хадо Иамор, стрессийн ситуацешна дуьхъало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхъарлаьцна г'уллакхашна, хъелашка хъаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхъарлаьцначу г'уллакхехъ кхиамаш ца хилахъ а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМ'АШ

Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор:

Коьрта маънийн дараш:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Юрайахар а, къастор а;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жам' даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хъалха х'иттийнчу декхаршка хъаьжжана, къастайечу факташкахъ хила дог'урш а, б'юстанехъ дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила дог'урш а, б'юстанехъ дерг а Юрадаккхаран критереш йало;

хъалхах'оттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефециташ къастор;

хиламаш а, процессаш а Иаморехъ бахъанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехъ сецначарах пайда а оьцуш жам' дар, аналогика дог'уш ойланехъ сецначун жам' дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехъ некъ лахар (масех вариант вовшах йустар,

уггаре гОлехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гИрс санна хаттарех пайдаэцар;

догУш доллу хаттарш хИттор, шен лаамехь лобхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хЮттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дIаихьар, талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахъанин-талламан уйраш къастор Таллам барехь (экспериментехь) схьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дIабакъхьначу талламийн хиллачу зерийн жамIийн ша формулировка йар, хиллачу жамIийн бакъхиларан мах хадоран гИрс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тIабьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хИттийна дешаран декхарш а, тIейихкина критереш а кхочушийн хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гИрсех пайдаэца, харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацин тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьабна йогУ аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь информаци дIагайта йогУш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикаца кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Iалашоне а, къамел даран хьелашка хьабжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дIагайта, къамел даран невербале гИрсаш бовза, социале билгалонийн маъIнех кхетар, Iотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Iотбаккхамаш кIадбан, бартбан, кхечеран Iалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догУш долу хаттарш хИттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьабжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьабжжана, барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хЮттор.

Шен лаамехь гуллакх дIадахьар: билггал йолу проблема кхочушийш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а, гОлехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хЮттийна Iалашо кхочушийарехь тобанца кхочушийн йезаш хиларан бух бало, цхьабна дечу гуллакхан Iалашо тIеэца, и кхочушийн дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дIасабекъа, бартбан, процесс а, жамIаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маъIна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тIедахкарш кхочушдан, муьтIахь хила, цхьабна бечу белхан дIахЮттаран план хЮтто, цу балха йукъахь хЮраннан меттиг къасто, белхан Iалашонаш вовшашна йукъахь, хЮраннан тароне хьабжжана, дIасайекъа, тобанан декъашхошца белхан Iалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша биначу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жобпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараш карадерзор:

Ша шен къепе хЮттор: дахаран а, дешаран а хъелашкахъ нислун проблемаш къасто, сацам тЕлоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехъ алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, Iамочу объектх хийначу керлачу хаарийн хъесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хъолана богIуш боллу мах хадо, хъал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хъелашка хъаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахъанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хъолехъ пайде дерг къасто, керлачу хъелашка хъаьжжана, гIуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хъолан а жамIца богIу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахъанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хЮтто, кхечун бахъанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, гIалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехъ латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехъ ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллех кхетар; хЮкху дуьнен чохъ ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хъашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехъ ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахъ йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахъ, хIуманан хъесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохъ дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хЮттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхъаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Илманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхъаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехъ гайтинчу дахаран исбаьхъаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар.

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехъ къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бешаран нохчийн йаздархойн, XXI бешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Иамийнчу говзариин коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран Гирсаш бевзаш хилар, оздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культуриин говзариин а, нохчийн халкъан культуриин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культуриин а говзарш Иаморехь нохчийн меттан таронаш кезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературиин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзариин турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан Гирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзариин йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета маххадор, шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Иамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзариин анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультуриин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхета Иамор кхиор; литературин говзариин эпохаца йолчу зIенех кхетар, цо шена чукьуйлу оздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культуриин синьоздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Иамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературиин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Иамийнчу говзариин тематикаца йобзна сочиненеш, изложенеш йазйар а, кхоллараллин цIера белхаш йаздар а, литературин а, культуриин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран Гирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех кхетар (филологин агIонгахьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературиин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературиин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстех кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокьехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

Классийн предметийн жамIаш

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

10 КЛАСС

• Россин кхидолчу къаьмнийн культуруешца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кичанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Iаламах а лавцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман культуруин а, оздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

• нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царех терра долу нохчийн къоман гIиллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

• проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа говзалла хила, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болх бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

• нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царех терра долу нохчийн къоман гIиллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила.

11 класс

• Даймахках а, нохчийн доьзалх а лавцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культуруийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

• кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-культуруин коментареш а, шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жобпаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

• Даймахках а, нохчийн доьзалх а лавцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культуруийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

• нохчийн халкъан оздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, оздангаллин шатайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лавцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культуруин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар.

• исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тIеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тIегIа дIахIоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культуруин коментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхIитто а, ша а шен цIахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Iалашо къасто а;

• проектни-талламан гIуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

10 КЛАСС (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. XX-чу бѐшеран хьалхарчу эхан нохчийн литература					
1.1	Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттаГалла» роман. Романехь кьинхьегамхойн васташ кхолларан башхаллаш. Арсби а, цуьнан накъостий а: Джо, Таташ, Джабраил. Бено. Цуьнан Гиллакх-оьздангалла кхиаран хьелаш. Романехь зударийн васташ. Романехь къаьмнашна йукъара доттаГаллин тема гайтаран башхаллаш	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.2	Мамакаев М.А. Стихотворенеш «Тулгаша а дуйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош). Мамакаев Мохьмадан дахаран, кхоллараллин некъ. Мамакаев Мохьмадан поэзехь Даймехкан тема. Стеган парГлато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланах. Мамакаев Мохьмадан лирикехь поэтан, поэзин тема. «Зеламха» роман. Роман исторически бакъдолчийн буха тIехь йазийна хилар. Зеламхех обарг винарг – цу хенахьлера социально-политически дахар. Йаздархочун шен турпахочуьнга болу хьежамаш. Турпалхойн васташ	9	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	кхолларехь, дахаран исбаьхьаллин сурт хЮтторехь йаздархочун корматалла. Нохчийн литературехь Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла				
1.3	Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд». Гадаев Мохьмадан кхолларалла. Цуьнан поэзехь дуьненах, дахарх, Иаламах йолу ойланаш. Лирически турпалхочун оздангалла. Поэтан лирикехь безаман тема. Гадаев Мохьмадан поэзин исбаьхьаллин басарш, шатайпанан аьхналла. Нохчийн литературехь Гадаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	7	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.4	Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский». Гайсултанов Iумаран дахар а, кхолларалла а. Цуьнан повестийн, дийцарийн проблематика. Вайн заманан кегийрхой гIиллакх-оздангаллица кхиоран проблемаш хIитторан башхаллаш. Исторически повесть «Александр Чеченский». Нохчийн кIентан кхоллам повесть тIехь гайтаран башхаллаш. Инарла-майор Александр Чеченский – 1812 шеран тIеман гоьваьлла турпалхо. Алссам исторически гIуллакхаш чулоцучу повестан хиламашкахула коьрта турпалхочун дахар, цуьнан амал кхиаран хьелаш исбаьхьаллица довзийтаран башхаллаш. Повестан композици, исбаьхьаллин гIирсаш. Нохчийн проза кхиарехь, берашна, кхиазхошна йолу литература кхолларехь Гайсултанов Iумаран произведенийн маIна	6	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.5	Эдилов X-М.Э. Поэма «Сийлаха». Эдилов Xас-Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан кхоллараллин шуьйра проблематика. Даймехкан, маршонан теманаш. Кьинхьегаман стаг ларар. Лирически турпалхочун адамашка йолу кьинхетаме дог-ойла. «Сийлаха» поэми тIехь адаман дахар, ирс йукьараллехь кхоллалучу хьолех дозаделла хилар чIагIдар. ИбрахIиман озда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо. Эдалхин озда йоцу ойланаш а, гIуллакхаш а. Сийлахас ца ларбина шен мерза безам, цуьнан доьхна дахар, цунах даьлла зулам. Поэми тIехь суртхЮтторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш. Эдилов Xас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш	5	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:		32	1	3	
Дакъа 2. XX-чу бешеран шолгачу эхан нохчийн литература					
2.1	<p>Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со ...».</p> <p>Абдулаев Лечин лирика. Поэтан стихийн коьрта проблематика а. филофски чулацам а. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн къоман гИллакх-обздангалла. Поэтан стихан шатайпаналла.</p> <p>Яралиев Ю.С-И. Стихотворенеш «ГИллакх», «Лулахо, ладоГал цкъа...».</p> <p>Яралиев Юсупан поэзин проблематика, коьрта башхаллаш. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш.</p> <p>Стихотворенеш мукъаме хилар, цуьнан стихаш эшаршка йерзор. Яралиев Юсупан стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	<p>Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш». Бексултанов Мусан кхолларалла.</p> <p>Цуьнан прозехь дахар шатайпанчу исбаьхьаллин хотIехь гайтар. Йаздархочо кега-мерса долчу хIумнашкахула, царех чекххьежарца дахаран чолхе, шайн кIорггера маьIна долу гуллакхаш, хьелаш къастор.</p> <p>Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гИллакх-обздангалла ларйарца дозаделла хилар произведенешкахь чIагIдар. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ кхолларан башхаллаш.</p> <p>Йаздархочун кхоллараллин маьIна, исбаьхьаллин башхаллаш. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар</p>	5	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	<p>Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха». Ахмадов Мусан произведенийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой.</p> <p>Ахмадов Мусан кхоллараллин обзор: бешерашкара сьхадогIу къоман обздангаллин ламасташ хIинцалерчу заманан лехамашца къовсаме довлар, чолхечу дахаран галморзахаллаш адам эхь-бехках йухадалар, гИллакх лахдалар, халкъан ламасташка лерам бацар къомана бохаме хилар; обздангаллех ца вухуш, гИллакх лардеш дахаран халонех чекхвалар.</p> <p>Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Эльсанов И.И. Повесть «ЦегIачу декхнийн боьлак».	4	0	0	https://desharkho.ru/

	Эльсанов Исламан произведенешкахъ хИнцалерчу дахаран сурташ, адамиин кхолламаш. Турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш. «ЦегГачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бешарахъ шен паргIатонехъа латтийн кыйсам. Повесть тIехъ Шемалан боламах дозаделла долу исторически хъелаш бакъдолчуьнца нийсадогIуш гайтар. Шемала хъафий а волу Исхъакъ вейтар. Машарехъа болу къоман лаам. БойсагIар а, Телхаг а. «Хинца бен садаьржаш дацара», «ГовгIа», «Йоккха стаг», «Мехк-Кхел»				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчобь», «Нана». Бисултанов Аптин поэзин башхаллаш. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам. Йахъ йолу кIант кхиййначу ненан сийдар. Граждански лирикин исбаьхьалла. Бисултанов Аптин поэзин исбаьхьаллин хатI	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		19	0	2	
Дакъа 3. XXI-ра бIешо долалучу муьран нохчийн литература					
3.1	Ящуркаев С.С-И. Стихотворенеш «Самах ду, гIенах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш». Даймахках къастарх болу цкъа а чекхбер боцу сингаттам поэтана тIех Iаьткъина хилар. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар. Нохчичунна Iаламат мехала долу, цо лардан хъакъдолу гIиллакх хъахадар. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цIаверзар. Нохчийн хIусамехъ кхерч бовха латтош йерг, хъаша-да марзонца тIеобцуш йерг нана хилар чIагIдар. Дерриг а доьзалан ирс поэтана ненан вастехъ гар. Поэто шен хъакъболчу сардамца тIеман маххадор	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогIура воккха стаг», «Кхийра кхаба». Говзарехъ жимачу стага воккхачуьнца хIотто деза гIиллакх а, воккхачо жимачуьнца лело деза гIиллакхаш а билгалдовлар. ХIора а воккха стаг жимачун дола дан, хъехар дан, цунна гIиллакхаш хъеха декхарийлахъ хилар. Нохчийн гIиллакх-обздангаллин культурахъ воккхачун сий-ларам баро йоккха меттиг дIалоцуш хилар. Лирически турпалхочун дахар цIена, даьсса хилар, цо шовданан хица (дикачу гIуллакхашца) шен дахар хъаладуза дезаш хилар.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Автора дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар билгалдакхар. Жималлехъ дикачу дас-нанас хъехаршца, шайн масалшца кхиош долу бер, шовданан хих йуьзна кхаба санна, сирлачу ойланех, кьинхетамах дуьзна хилар произведенехъ чIагIдар				
3.3	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахъ, Нохчийчоь». Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам. Шен махкахъ, мухха а хилла а, къомана пайдехъа хилчъана, тоам беш хилар. Поэто шен байташкахъ Нохчийчоьнан, нохчийн къоман дахар муьлххачу а цъана стеган дахарал деза хилар чIагIдар. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гIиллакх-оьздангалла хилар поэто коьрта ларар	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		8	1	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	3	0	2	
4.2	Проект	2	0	2	
4.3	Контролни болх /Тестирувани/	1	1	0	
4.4	Шеран стандартизироваьни контролни болх	1	1	0	
Дерриг:		7	2	5	
Программица сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

11 КЛАСС (66 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Деъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Довзийтар					
1.1.	XX -чу бѐшеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XX -чу бѐшеран шолгIачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XXI -чу бѐшеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар. Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ). Сюжетах а, композицих а кхетамбалар. Драматурги	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	0	0	
Дакъа 2. XX-чу бѐшеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература					
2.1.	Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романа дакъош а доьшуш, текста тIехь болх бар. Сийлахь-боккха Даймехкан тIеман хенахI кьинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш. Акаев Руслан а Васса а. Анна Васильевна а, кегийрхой а. Исаева Мареман кхоллараллин мехалла. Драматически кьовсамах кхетамбалар. Драма. Комеди	11	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.2	Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеха буйсанаш» роман. Машаре шолга шо. Салтичун кхоллам. Сацам. Вежарий. Дакъош довзийтар. Исторически романах болу кхетам кIаргбар. Ромах болу кхетам кIаргбар. Повесть. Дийцар. Очерк. Рецензи	9	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Ахматова Раисин дахар а, кхолларалла а. «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Цуьнан турпалхочун кхоллам Даймехкан, халкъан кхолламах къасталур боцуш бозабелла хилар. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Поэмин тIехь кIинхъегаман, безаман теманаш цхъаьнайогIуш къастор. Лиро-эпически жанрах кхетам балар Сулейманов Ахьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан лирикехь къонахаллин, оздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе» стихотворени. «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар. Поэтически маттах кхетамбалар	12	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		32	0	1	
Дакъа 3. XX-чу бIешеран шолгаIачу эхехь нохчийн литература					
3.1	Арсанукаев Шайхин дахар а, кхолларалла а. КIорггера кхетам, озда лаамаш болу поэтан лирически турпалхо. «Весет», «Нагахь хьан гIо оьшуш» стихотворенеш. Цо дуьненах, дахарх йо ойланаш, адаман ирсехъа кIийсам латто иза кийча хилар. «Нийсонна гимн» стихотворени. Поэтан говзаршкахь Даймехкан исбаьхъа суьрташ, Iаламан аьрха хазалла, ненан меттан беркат. «Гиний шуна?» стихотворени. «Дицдина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Даймехкан тIамехь бIаьхоша турпалаллица Даймохк мостагIчух Iалашбар романехь гайтаран башхаллаш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Романехь тIеман а, тылан а суьрташ. Поэтически маттах кхетам балар	12	1	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Рашидов Шаидан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш. «Баланах дуьзна дог» стихотворени. «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма. Махках даьккхинчу халкъо лайна баланаш, халонаш гайтаран башхаллаш.	6	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш				
3.3	Гацаев СаьИдан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочо заманех, дахарх йеш йолу ойланаш. «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси стихотворенеш. «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш. «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу- бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш. Ахмадов Мусан прозаически кхолларалла. «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатиьн барз ма бохабелахь» повесть	8	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.4	Дикаев Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан шен Даймахках, ша схьаваьллачу халкъах дозалла даран ойла, патриотически синхаамаш, къоман хиндерг ирсе хила лаар – цуьнан кхоллараллин коьрта чулацам. «Нохчийн хIусам» стихотворени. «Стегаг цIе» стихотворени. Дикаев Мохьмадан поэзехь йахь, къоман оздангалла гайтаран башхаллаш. Цуьнан поэтически хатI. «Суна лаьа» стихотворени. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар. Бексултанов Мусан прозаически кхолларалла. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гIиллакх-оздангалла ларйарца дозаделла хилар говзаршкахь чIагIдар «Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ колларан башхаллаш. «Корталин Хантоти» дийцар. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	11	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.5	Шайхиев Iалвадин поэтически кхолларалла. Шайхиев Iалвадин стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш. «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Къоман гIиллакхаш а, озда безам а гайтар. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Повестан маьIна а, исбаьхьаллин къастамаш а	7	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.6	Алиев Гапуран дахар а, кхолларалла. «Къонахийн зама», «ХIун лозу хьан, Нохчийчоб?» стихотворенеш. «Къонахе», «ДоIа» стихотворенеш	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

3.7	Классал арахъара дешар	2	0	0	
Дерриг:		48	1	2	
Дакъа 4. XXI-чу бешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература					
4.1	Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне». Тема а, проблематика а, исбаьхьаллин башхаллаш.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 5. Кхечу къаьмнийн литература					
5.1	Александр Казбегин Гуьржийн йаздархочун кхоллараллах хаамаш. «Элиса» повестан коьрта чулацам. Элисин, Чербижан, Анзоран, Важийан васташ. Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени. Кулиев Кайсын «Пуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени	6	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		6	1	0	
Дакъа 6. Жамдаран таллар					
6.1	Сочинени	2	0	2	
6.2	Проект	1	0	1	
6.3	Контрольни болх /Тестиновани/	1	2	0	
6.4	Шеран стандартизованни контрольни болх	1			
Дерриг:		5	2	3	
Программица сахътийн барам		102			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

10 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
	XX бешеран хьалхарчу эхан литература (32 с. + 4 с.)					
1.	Нохчийн меттан дешан мах. Арсанов СаьИид-Бейн дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
2.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романан дакъош дешар, дийцаре дар	1	0	0		www.urok95.ru .
3.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь Арсбин васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь гIиллакх-обздангалла гайтар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
5.	Арсанов С-Б. «Маца девза доттагIалла» романехь къаьмнашна йукъара доттагIаллин тема гайтаран башхалаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
6.	Мамакаев Мохьмадан дахар, кхолларалла. «Тулгаша а дуьйцу» стихотворени. Мамакаев М. поэзехь Даймехкан тема	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ https://desharkho.ru/
7.	Мамакаев М. «Даймахке» стихотворени. Стеган паргIато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар	1	0	0		www.urok95.ru . http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
8.	Мамакаев М. «Зама» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш	1	0	0		www.urok95.ru .
9.	Классал араьхара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy

						n-tezaurus/
10.	Мамакаев М. «Зеламха» романа дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
11.	Мамакаев М. «Зеламха» роман. Гушмузакъан доьзалехъ бохам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
12.	Мамакаев М. «Зеламха» романа турпалхочун Зеламхин васт	1	0	0		www. urok95/ru.
14.	Мамакаев М. «Зеламха» романа зударийн васташ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
15- 16.	Сочинени	2	0	1		ps95.ru/dikdosham/
17.	Нохчийн литературехъ Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
18.	Гадаев Мохьмад-Салахъан дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
19.	Гадаев М-С. «Даймахке сатийсар» стихотворени. Цуьнан поьзехъ дуьненах, дахарх, Iаламах йолу ойланаш.	1	0	0		www. urok95/ru.
20.	Гадаев М-С. «Дай баьхна латта» «Генара кехат» стихотворени маьIна а, исбаьхьаллин шатайпаналла а	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
21.	Гадаев М-С. «Цен-Берд» стихотворени. Лирически турпалхочун оздангалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
22.	Нохчийн литературехъ Гадаев Мохьмад-Салахъан кхоллараллин мехалла	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
23.	Классал араьхара дешар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
24.	Проект	1	0	1		https://desharkho.ru/
25.	Гайсултанов Iумаран дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
26.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. Нохчийн кIентан кхоллам повесть теьхъ гайтараьн башхаллаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/

27.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повестан дIахIоттам. Кегий йийсарш	1	0	0		https://desharkho.ru/
28.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. Вина йурт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
29.	Гайсултанов I. «Александр Чеченский» повесть. А. Чеченскийн дахаран тIаьххара шераш	1	0	0		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru .
30.	Нохчийн литературехь Гайсултанов Iумаран кхоллараллин мехалла	1	0	0		www.urok95.ru . http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
31.	Тестиrowани	1	1	0		www.urok95.ru .
	XX бIешеран шолгIачу эхан литература (19 с. + 2 с.)					
32.	Эдилов Хас-Мохьмадан дахар, кхолларалла. «Сийлаха» поэмин дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		https://desharkho.ru/
33.	Эдилов Х-М. «Сийлаха» поэма. ИбрахIиман, Сийлахин васташ кхолларан башхалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
34.	Эдилов Х-М. «Сийлаха» поэма. ИбрахIиман оьзда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо	1	0	0		www.urok95.ru . http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
35.	Эдилов Х-М. «Сийлаха» поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
36-37.	Сочинени	2	0	1		www.urok95.ru .
38.	Абдулаев Лечин дахар, кхолларалла. «Весет» стихотворени. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн къоман гIиллакх-оьздангалла	1	0	0		www.urok95.ru .
39.	Абдулаев Л. «Диканиг хьахадан кхоьру со ...» стихотворени. Поэтан стихан шатайпаналла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
40.	Классал арахьара дешар	1	0	0		www.urok95.ru .
41.	Бексултанов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
42.	Бексултанов М. «Дахаран хин	1	0	0		www.urok95.ru .

	генара бердаш» повесть йешар, чулацам бийцаре бар					
43.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш». Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гИллакх-оъздангалла ларйарца дозаделла хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
44.	Бексултанов М. «Дахаран хин генара бердаш» повестехь ден васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
45-46.	Сочинени	2	0	1		https://desharkho.ru/
47.	Яралиев Юсупан дахар, кхолларалла. «ГИллакх», «Лулахочуьнга» стихотворени	1	0	0		www.urok95.ru.
48.	Ахмадов Мусан дахар, кхолларалла. «Лаьмнел а лекха» пьесин чулацам бешар, бийцаре бар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
49.	Ахмадов М. «Лаьмнел а лекха» пьесехь ГПойсуман васт	1	0	0		https://desharkho.ru/
50.	Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
51.	Эльсанов Исламан дахар, кхолларалла. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть	1	0	0		www.urok95.ru.
52.	Эльсанов И. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бIешарахь шен паргIатонехь латтийн кьийсам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
53.	Эльсанов И. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Машарехь болу къоман лаам	1	0	0		https://desharkho.ru/
54.	Эльсанов И. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Повестехь турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
55.	Бисултанов Аптин дахар, кхолларалла. «Нохчийчоь» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам	1	0	0		www.urok95.ru. http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/

56.	Бисултанов А. «Нана» стихотворени. Йахь йолу кІант кхийнчу ненан сийдар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
57.	Проект	1	0	1		https://desharkho.ru/
58.	Классал арахъара дешар	1	0	0		www.urok95.ru .
59.	Бисултанов Аптин поэзин исбаъхъаллин хатІ	1	0	0		https://desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
	XXI бешо долалучу муъран литература (8 с. + 1с.)					
60.	Яшуркаев Султанан дахар, кхолларалла.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61.	Яшуркаев С. «Самах ду, гІенах ду» стихотворени. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхъалха хилар гайтар	1	0	0		https://desharkho.ru/
62.	Яшуркаев С. «Дагахъбалламаш, дагалецамаш» стихотворени. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баъхначу махка цІаверзар	1	0	0		www.urok95.ru . ps95.ru/dikdosham/
63.	Исмаилов Абун дахар, кхолларалла. «ВогІура воккха стаг» стихотворени. ХІора а воккха стаг жимачун дола дан, хъехар дан, цунна гІиллакхаш хъеха декхарийлахь хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
64.	Исмаилов А. «Кхийра кхаба» стихотворени. Дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
65.	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. «Нохчийчоьне» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66.	Цуруев Ш. «Йисалахъ, Нохчийчоь» стихотворени. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гІиллакх-оьздангалла хилар поэто коьрта ларар	1	0	0		www.urok95.ru . ps95.ru/dikdosham/
67.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/

68.	ЖамИдаран урок	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	2	5		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

11 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
	Довзийгар (5 с.)					
1.	XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2.	XX-чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		www.urok95.ru .
3.	XXI-чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4.	Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ). Сюжетах а, композицих а кхетамбалар	1	0	0		https://desharkho.ru/
5.	Драматурги	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
	XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература (18 с. + 1с.)					
6-7-8.	Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош а доьшуш, текста тIехь болх бар. Воха мегар дац. Дог ца Ийна. Нанас йинарг хилла	3	0	0		www.urok95.ru .
9.	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Доккха инзар.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	Дадевлларш					
10-11.	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Дош-болат	2	0	0		https://desharkho.ru/
12.	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Анна Васильевна а, кегийрхой а. Исаева Мареман кхоллараллин мехалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
13-14.	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Сийлахь-боккха Даймехкан Теман хенахь кьинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш	2	0	0		www.urok95.ru .
15-16.	Исаева Марем. «Ирсан орам» роман. Драматически кьовсамах кхетамбалар. Драма. Комеди	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
17.	Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеа буйсанаш» роман. Нохчмахке.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
18.	Айдамиров Абузар. «Йеа буйсанаш» роман. Къастар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
19.	Айдамиров Абузар. «Йеа буйсанаш» роман. Бе цхьолагIа буйса	1	0	0		www.urok95.ru .
20.	Айдамиров Абузар. «Йеа буйсанаш» роман. ДанчIа	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
21-22.	Айдамиров Абузар. «Йеа буйсанаш» роман. Ромах болу кхетам кIаргбар. Повесть. Дийцар. Очерк. Рецензи	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
23-24.	Сочинени.	2	0	1		ps95.ru/dikdosham/
25-26.	Ахматова Раисин дахар а, кхолларалла а. «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке» стихотворенеш	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
27.	Ахматова Раиса. «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш	1	0	0		www.urok95.ru .
28-29.	Ахматова Раиса. «Дагалецакийн новкъа» – автобиографически поэма. Цуьнан турпалхочун кхоллам даймехкан, халкъан	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	кхолламах къасталур боцуш бозабелла хилар					
30.	Ахматова Раиса. «Дагалецакийн новкъа» – автобиографически поэма. Поэмин тӀехъ къинхъегаман, безаман теманаш цхъаьнайогӀуш къастор. Лиро-эпически жанрах кхетам балар	1	0	0		https://desharkho.ru/
31-32.	Сулейманов Ахьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан лирикехъ къонахаллин, обздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цӀе» стихотворенеш	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
33-34.	Сулейманов Ахьмад. «Батто сагатдо» стихотворени. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар	2	0	0		https://desharkho.ru/
35-36.	Сулейманов Ахьмад. «Ламанан хьостанаш» стихотворени. Поэтически маттах кхетамбалар	2	0	0		www.urok95.ru.
	XX-чу бӀешеран шолгӀачу эхехъ нохчийн литература (30 с. + 3 с.)					
37-38.	Арсанукаев Шайхин дахар а, кхолларалла а. КӀорггера кхетам, обзда лаамаш болу поэтан лирически турпалхо	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
39-40.	Арсанукаев Шайхи. «Весет», «Нагахъ хъан гӀо оьшуш» стихотворенеш	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
41.	Арсанукаев Шайхи. «Нийсонна гимн» стихотворени. Цо дуьненах, дахарх йо ойланаш, адаман ирсахъа къийсам латто иза кийча хилар	1	0	0		https://desharkho.ru/
42-44-45.	Арсанукаев Шайхи. «Ненан мотт», «Мохкбегор», «Дицдина илии» стихотворенеш. Поэтан говзаршкахъ Даймехкан исбаьхъа суьрташ, Иаламан аьрха хазалла, ненан меттан беркат	4	0	0		www.urok95.ru.
46.	Арсанукаев Шайхи. «Кхолламан сизаш» стихашкахъ роман.	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	Даймехкан тIамехъ бIаьхоша турпалаллица даймохк мостагIчух Iалашбар романехъ гайтаран башхаллаш					
47- 48.	Арсанукаев Шайхи. «Кхолламан сизаш» стихашкахъ роман. Романехъ тIеман а, тылан а суьрташ. Поэтически маттах кхетам балар	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
49.	Тестировани	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
50- 51.	Рашидов Шаидан поэтически кхолларалла. «Баланах дуззна дог» стихотворени. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
52.	Рашидов Шаид. «Пондар боьлху» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru/
53- 54.	Рашидов Шаид. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехъ йазийна поэма. Махкахдаьккхинчу халкъо лайна баланаш, халонаш гайтаран башхаллаш	2	0	0		https://desharkho.ru/
55- 56.	Рашидов Шаид. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехъ йазийна поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш	2	0	0		www.urok95/ru.
57- 58.	Сочинени	2	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
59- 60.	Гацаев СаьИдан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочо заманех, дахарх йеш йолу ойланаш. «Йише Маржане», «Хабий хьуна, Фирдоуси» стихотворенеш	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
61- 62.	Гацаев СаьИд. «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/
63- 64.	Гацаев СаьИд. «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу-бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш	2	0	0		www.urok95/ru.

65.	Ахмадов Мусан прозаически кхолларалла. «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66.	Ахмадов Муса. «Зингатиин барз ма бохабелахь» повесть	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
67.	Дикаев Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. «Стеган це» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru/
68.	Дикаев Мохьмад. «Нохчийн хусам» стихотворени	1	0	0		www.urok95.ru.
69.	Дикаев Мохьмад. «Суна лаба» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
70-71.	Дикаев Мохьмадан поэзехь йахь, къоман оздангалла гайтаран башхаллаш. Цуьнан поэтически хатI. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
72.	<i>Классал араьара дешар</i>	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
73-74-75.	Бексултанов Мусан прозаически кхолларалла. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гиллакх-оздангалла ларйарца дозаделла хилар говзаршкахь чIагIдар. «Иаржа баьрг», «Хьалхара парта» дийцарш	3	0	0		https://desharkho.ru/
76.	Бексултанов Муса. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ колларан башхаллаш. «Корталин Хантоти» дийцар	1	0	0		www.urok95.ru.
77-78.	Бексултанов Муса. «Корталин Хантоти» дийцар. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
79.	Проект	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
80.	Шайхиев Иалвадин поэтически кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru.
81-82.	Шайхиев Иалвадин стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш. «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/

83-84.	Шайхиев Іалвади. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Къоман гІиллакхаш а, оьзда безам а гайтар	2	0	0		www.urok95.ru .
85-86.	Шайхиев Іалвади. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Повестан маьІна а, исбаьхьаллин къастамаш а	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
87.	Классал араьхьара дешар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
88-89.	Алиев Гапуран дахар а, кхолларалла. «Къонахийн зама», «ХІун лозу хьан, Нохчийчоь?» стихотворенеш	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/
90-91.	Алиев Гапуран «Къонахе», «ДоІа» стихотворенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/
	XXI бешо долалучу муьран литература (3 с.)					
92.	Ибрагимов Канта. Дахар а, кхолларалла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
93.	Ибрагимов Канта. «Берийн дуьне» роман	1	0	0		www.urok95.ru .
94-95.	Ибрагимов Канта. «Берийн дуьне» роман. Тема а, проблематика а, исбаьхьаллин башхаллаш	2	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
	Кхечу къаьмнийн литература (5 с. + 1 с.)					
96.	Гуьржийн йаздархочун Александр Казбегин кхоллараллах хаамаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
97.	Александр Казбеги. «Элиса» повестан коьрта чулацам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
98.	Александр Казбегин. Элисин, Чербижан, Анзоран, Важиян васташ	1	0	0		https://desharkho.ru/
99.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0		www.urok95.ru .
100.	Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
101-102.	Кулиев Кайсын «ТІуьначу лаьттан цинц къуьйлу»	2	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	стихотворени. ЖамІдаран урок				
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ	102	2	3		

**Хьехаран-методикин латтор
Хьехаран-методикин гІю-Іамат**

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГІала, 2019.

Ахмадов М.М., Алиева З.Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГІала, - 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГІала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

Іилманан литература

Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.

Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.

Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.

Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен илли. – Майкоп, 2008. – 230 с.

Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.

Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.

Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.

Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.

Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.

Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.

Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.

Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.

Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.

Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.

Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.

Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. Книжное изд-во, 1973. – 162 с.

Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, 1987. – 240 с.

Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.

Арсанукаев А.М. Школехь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.

Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.

Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.

Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.

Эдилов С.Э. Сочинени йазъян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. - 159 стр.

Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогеберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.

Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен или. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М., 1981. – 215 с.

Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. – Нальчик, 1993. – 192 с.

Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.

Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Илманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.

Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.

Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.

Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.

Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

www.desharkho.ru – Чеченская электронная школа.

ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.

www.urok95.ru.

Йуххедиллар

Урокашна арахьарчу мероприятийн рекомендацйина ларам

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешаран» предметан чулацаман хьесап а деш, урокашна арахьарчу гIулакхаллина лерина сахьташ билгалдоху дешаран вовшахтохараллица. Карарчу программо тидаме оьцу дешархойн урокашна арахьара гIуллакхалла. «Ненан меттан (нохчийн) литературин» предметан чулацамца доьзна урокашна арахьара гIуллакхалла кхочушдан лерина йу Нохчийн Республикин йухьанцарчу классийн дешархойн амале хьабжжана а, кьоман а, этнокультурин а башхаллашка хьабжжана. Урокашна арахьарчу гIуллакхалла хьажийна ду дешархойн культурин-кхоллараллин гIуллакхалла, церан синьобздангалла кхио а, обздангаллин нийса харжам бан похIма кхио.

Класс	Мероприятийн формат	Тема	Дешархойн гIуллакхаллин коьртачу кепийн башхалла
5	Конкурс	Туйранийн уггаре тоьллачу йешархочун конкурс.	Говзаран исбаьхьа йешар. Текстан ладогIар. Туйранан иллюстраци. Тедехкарш кхочушдар. Йийцаре йар, хетарш дуйцуш дагадовлар.
5	Викторина	Нохчийн халкъан барта кхолларалла.	Викторинехь дакъалацар. Тедехкарш кхочушдар. Хаттаршна жобпаш лахар. Хетарш дуйцуш дагадовлар. ЖамIаш дийцаре дар.
5	Горга стол	Нохчийн поэтех лаьцна суна хIун хаьа?	Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жобпаш лахар. Темаца догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуйцуш дагадовлар. Барта хаам. Йешарна кечам бар.
5	Проектин гIуллакхалла (Дайшна-наношна а, берашна а дезаде)	Суна дукхайеза киншка.	Барта хаам. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проектин болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечйар а. Проект тIечIагIйар.
6	Къамел	Зама а, литература а цхьаь ду.	Хааме ладогIар. Къамелехь дакъалацар. Стихаш йешар. Хаттаршна жобпаш далар. Темица догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуйцуш дагадовлар.

6	Горга стол	Нохчийн мотт гутгар вайца бу.	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жопаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуйцуш дагадовлар. Стихаш йешар
6	Проектийн болх	Исторера литератури чу бевлла турпалхой	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
6	Театральни гайтар	Драмин инсценировани (луь-луьург).	Спектаклехь дакъалацар. Спектале хъажар. Дийцаре дар, хетарш дуйцуш дагадовлар.
7	Илманан-талламан болх	Халкъан барта кхоллараллин а, нохчийн поэзин а кхоллараллашкахь Даймехкан васт.	Иалашонаш а, декхарш а билгалдахар. Материал гулйар. Материалан систематизаци. Болх йазбар. Дийцаре дар, хетарш дуйцуш дагадовлар.
7	Горга стол	Нана – уггаре йуххерниг а, хьомениг а. Добзалан мехаллаш	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жопаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуйцуш дагадовлар.
7	Мини-проект	Литературехь а, дахарехь а нохчийн ламасташ.	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
7	Йешархойн конференци	Нохчийн литературехь беран чохъара дуйне гайтар	Къамелехь дакъалацар. Хаттарш кечдар. Йеллачу темина говзарш йешар. Йешарна кечвалар / кечйалар. Хетарш дуйцуш дагадовлар.
7	Кхоллараллин пхьалгIа	Стихашкахь суна дукха хIума дийцало.	Барта дийцар. Иллюстраци йар. Йеллачу темина стихаш йахар. Кхоллараллин белхашна анализ йар. Кхоллараллин белхийн гуларехь публикацеш кечйар
8	Къамел	Нохчийн къоман классически тIаьхьало.	Киншкашка хъажар. Киншкийн тайпанаш довзар. Киншкин башхаллаш йийцаре йар.
8	Горга стол	Хинцалера нохчийн литература	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Йеллачу темица догIу цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуйцуш дагадовлар
8	Литературин журналаш «СтелаIад». «Орга»	Нохчийн периодикин зорба (XX бIешаран йуьхь).	Литературин материалаш кечйар. Хаттарш дийцаре дар. Иллюстраци йар. Журналан лъмар арахецар.

8	Проектин болх	Нохчийн театран истори.	Проектин болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечийар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект тIечIагIийар
8	Виртуальни кхарстар	ДIайеллало историн занавес.	Литературин-историн материал гулийар. Презентацига хьажар. Хаттарш хIиттор. Барта йешар. Дийцаре дар, хетарш дуйцуш дагадовлар
9	Диспут-къамел	Безамах лаьцна дийца.	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Барта йешар. Проблемийн хаттар хIоттор. Йеллачу темин цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуйцуш дагадовлар
9	Киншкин агIонашкахула кхарстар.	ТIеман хенан литература.	Говзарш йешар. Хааме ладогIар. Барта йешар. Чулацамца догIу хаттаршна жьопаш далар. Къамелехь дакъалацар. ТIедехкарш кхочушдар. Къамелехь дакъалацар. Хетарш дуйцуш дагадовлар
9	Литературин-музыкинкомпозици	Йаххьашкахь литература.	Темица йогIу материалаш йовзар. Докладаш кечийар. Хетарш дуйцуш дагадовлар.
9	Проектин болх	Нохчийн литературехь керла дош (жанраш, стиль, хьажам, цхьаболчу авторийн кхолларалла)	Проектин болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечийар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект кхочушйар (альбом)
9	Горга стол	вайзаманан къоначу йаздархойн проза а, поэзи а. Г. Камала «Дуьххьарлера театр»).	Говзарш йешар. Къамелехь дакъалацар. Темица догIу цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуйцуш дагадовлар.

